

TA'LIM JARAYONIDA LINGVODIDAKTIKANING O'RNI*N. Ne'matova¹**Annotatsiya:*

Ushbu maqolada zamonaviy lingvodidaktika kompetentsiyalarining roli muhokama qilinadi. Lingvodidaktikani ta'lim jarayoniga tadbiq etish haqida so'z yuritiladi. Lingvodidaktikadan foydalanish orqali talabalarning ham fan yuzasidan kerakli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari bilan bir qatorda ularning kasbiy ko'nikmalarini ham rivojlantirish ko'zda tutiladi va samaradorliklari aytib o'tiladi.

Kalit so'zlar: lingvodidaktika, kompetentsiya, kasbiy kompetentsiya, yangi pedagogik texnologiya, lingvistik bilimlar, o'qitish usullari, tinglab tushunish, axborot bilimlari

doi: <https://doi.org/10.2024/3zpq7x44>

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan hozirgi sivilizatsion davrda har bir soha jadal suratlarda modernizatsiyalashib bormoqda. Shu jumladan, ayniqsa ta'lim sohasiga bo'lgan e'tibor kundan kunga ortib bormoqda. Shunday ekan, barcha ta'lim muassasalarida bugun ta'lim va tarbiya jarayoniga alohida e'tibor qaratilmoqda va yildan yilga rivojlantirilmoqda. Lingvodidaktika ham aynan ana shu asnoda ta'lim jarayoniga kirib kelgan. Lingvodidaktika atamasi 20-asrning ikkinchi yarmida paydo bo'lgan bo'lib, dastlab lingvodidaktika atamasi N.M. Shanskiy tomonidan ta'lim jarayonida qo'llanilgan. Lingvodidaktika atamasi lotin tilidan kirib kelgan bo'lib "lingua"-"til", "didaktikos"-"o'qitish" kabi so'zlardan tashkil topgan. Olimlar orasida ushbu yangi ta'limot to'g'risida turli xil farazlari bo'lgan ba'zi olimlar ushbu ta'limotning kelajakdagi tutadigan o'rni to'g'risida hech qanday jo'yali farazlari bo'lmagan va ushbu so'z bilan bog'liq bo'lgan turli xil nomlardan keyin "Lingvodidaktika" deb atashni lozim ko'rishgan. Ushbu fan ta'lim jarayonini integratsiya va modernizatsiya qilish to'g'risidagi ta'limot bo'lib, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va olib borish haqidadir. Shu asnoda shuni ta'kidlash joizki, ushbu fan ta'lim olish jarayoni bilan bir vaqtning o'zida til o'rganishga qaratilgandir. Tabir joiz bo'lsa shuni alohida ta'kidlashimiz joizki, bugungi kunda rivojlanayotgan texnologiyalar asrida har bir o'qituvchidan, birinchi navbatda, axborot-kommunikatsiya va chet tillarini mukammal bilish, zamon bilan hamnafas yashashni talab etiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar dars mazmunini turli yo'llar bilan ochib berishga xizmat qiladi, chet tillari va kasbiy kompetentsiya bilan bog'liq holda ish joyida o'qituvchining til va didaktik kompetentsiyalarini rivojlantirishni tezlashtiradi. Bizga ma'lumki, bugungi kunda fanda kompetensiya tushunchasi nazariy bilim va ko'nikmalarni ta'lim jarayonida qo'llash va o'quvchilar orasida berilgan mavzu doirasidagi bilim va ko'nikmalarni puxta egallashi uchun o'qituvchi tomonidan kerakli va zarur bo'lgan metodika va texnologiyalardan foydalanishni talab qiladi. Bilamizki ta'lim jarayonida tarbiya va bilim olish o'zaro chambarchas bog'liqdir, shunday ekan bir vaqtning o'zida o'quvchi yoshlar orasida ta'lim

¹ Ne'matova Nigora Soliddin qizi, SamDCHTI doktoranti

berish bilan bir paytda ularga madaniy va tarbiyaviy bilimlarni berib borish - bugungi kunda o'qituvchilarning oldidagi ulkan vazifalardan biri hisoblanadi. Madaniyatni shakllantirish bilan birga, sinfda lingvodidaktika kompetentsiyalaridan foydalanish o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi og'zaki muloqot har bir darsning sifatini oshiradi. Shuning uchun ham bugungi kunning asosiy vazifalari talabalarni shaxsiy va kasbiy ko'nikmalarning har xil turlaridan samarali foydalanish, lingvistik va didaktik kompetensiyalar orqali ijtimoiy vaziyatlar, fanga oid zarur ma'lumotlarni mustaqil izlash, asosiy bilimlarni tahlil qilish, tegishli materiallarni tanlash kabi funksiyalarni shakllantirishga o'rgatishdir. Chet tillarini o'rgatish nafaqat pedagogik metodlarni qo'llash orqali, balki o'quvchilarning psixologik jihatlarini chuqur o'rganish va bilish asosida ham amalga oshiriladi. Aqliy va og'zaki ko'nikma va malakalar o'quvchilarni rivojlantiradi. Amaliy faoliyat jarayonida lingvistik va didaktik kompetensiyalar nazariy bilimlardan unumli foydalanish va yuqori saviyadagi kasbiy mahoratni namoyon eta olish qobiliyatini ta'kidlashga xizmat qiladi. Kasbiy nuqtai nazardan tahlil qilingan lingvistik va didaktik kompetensiyalar bilim, ko'nikma va tajribani birlashtirish jarayonini umumlashtiradi. O'qituvchi kasbiy lingvodidaktik kompetensiyalarga qo'shimcha ravishda bir qator ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak:

- o'qituvchilar o'z faoliyatida yoshlarning faolligi, his-tuyg'ulari va xulq-atvorini rivojlantirish va ta'sir ko'rsatishning namunasidir.

- har bir dars uchun materialni tanlash, uning murakkabligini hisobga olish va oldingi va keyingilari bilan aloqani ta'minlash, darsni, o'yinni va ish topshiriqlarini takomillashtirish.

- pedagogik jarayonni o'quv qurollari majmuasidan foydalangan holda rejalashtirish, shu jumladan o'qituvchilar va talabalar bilan ishlash.

- ish joyingizni tartibga soling, lingvodidaktik kompetensiyalar va chet tilining imkoniyatlariga asoslangan turli usullarni ishlab chiqing.

Psixologik nuqtai nazardan, lingvodidaktik kompetensiyalar talabalar bilan amaliy ish olib borishda noodatiy vaziyatlarni, kutilmagan vaziyatlarda ularning o'zini qanday tutishi va muloqot qilishini ham tahlil qiladi.

Sharq mutafakkirlarining chet tillarni o'rgatishdagi ma'naviy merosi lingvodidaktik kompetensiyalarni yanada oshiradi. Chunki ularning turli chet tillardagi ilmiy merosidan fanda foydalanish ilmiy manbalar sifatida ommabop xususiyatga ega. Yangi ta'lim tizimida lingvodidaktik kompetensiyalar nafaqat o'quvchilarning kelajakda kasbiy rivojlanishiga yordam beradi, balki o'quvchining bevosita bilim olishida ishtirok etishi bilan birga, jamiyatning bir bo'lagi sifatida o'zini namoyon qilish imkoniyatini ham beradi.

Umumta'lim maktablarida yangi va zamonaviy lingvodidaktik kompetensiyalarni shakllantirishga asos bo'ladigan noan'anaviy sinflar, psixologlar ishtirokidagi mashg'ulotlar, muloqot madaniyatini rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlar, guruh va individual o'qitishning qiziqarli usullari ko'paymoqda. Chet tilining boshqa fanlardan farqi shundaki, u ham o'rganish vositasidir. Umumiy tillar orasidagi farq shundaki, ularda talaba nutq faoliyati bilan shug'ullanadi. Boshqacha aytganda, til mavzulari kommunikativ vazifani bajaradi. O'quvchilarning psixologik xususiyatlari, til ko'nikmalari ham hisobga olinadi.

Xulosa qilib aytganda, shuni ta'kidlash joizki, lingvodidaktika bugungi kunda o'zining samaradorligi va afzalliklari ya'ni, vaqtni tejash va qisqa vaqt ichida samarali natijalaraga erishilishi bilan ajralib turadi. Bugungi kunda

ta'limning barcha yo'nalishlarida ushbu ta'limotdan keng tarzda foydalanish mumkinligi va samarali ekanligi isbotlangan. Ayniqsa, tilni o'qitishda ushbu ta'limot qo'llanilganda yuqori natijalarga erishilganligi barcha pedagoglar va tilshunoslarga ma'lum, bu paytda har bir talaba ma'lum bir mavzuni o'zlashtirish jarayonida bir yo'la produktiv ko'nikmalar bo'lmish - eshitish ko'nikmalarini shakllantiradi va yozma nutqni ham bir yo'la rivojlantirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1]. *Хакимова М. Х. Проблемы обеспечения преемственности дошкольного и начального образования при формировании математических понятий у учащихся // European research: innovation in science, education and technology. – 2020. – С. 69-71.*
- [2]. *Xoliqulovich J. R. Toponymics-a Linguistic Phenomenon in The Work of Sadriddin Aini // Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8. 3.*
- [3]. *Kamilovna R. N. Coaching approach at a mathematics lesson in grade 3 in the educational structure “equal partner” // Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – Т. 10. – №. 1. – С. 228-234.*
- [4]. *Babaeva B. S. et al. The basics of communicative competence are the guarantee of the development of speech in primary schoolchildren in the lessons of their native language // Academia: an International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 518-529.*
- [5]. *Nurova U. Y. The Emergence and Development of Ethnolinguistics // Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8. 6. Кодирова С. А. Жанровые Особенности"*